

Araştırma Makalesi

Yeni Dünya Düzeninde Değişen Dinamiklerin Küresel Politikaya Etkisi

Seda Gözde Tokatlı*

(ORCID: 0000-0002-1880-1338)

Makale Gönderim Tarihi

17.02.2023

Makale Kabul Tarihi

22.02.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Tokatlı, S. G., "Yeni Dünya Düzeninde Değişen Dinamiklerin Küresel Politikaya Etkisi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Mart 2023): 902-929.

APA: Tokatlı, S. G. (2023). Yeni Dünya Düzeninde Değişen Dinamiklerin Küresel Politikaya Etkisi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 902-929.

Öz

Bu çalışmanın amacı, Soğuk Savaş sonrasında inşa edilen yenedünya düzeni içerisinde yapısal değişikliklerin yön değiştirmesiyle devletlerarasındaki ittifak ilişkilerinin yeniden şekillendiğini ortaya koymak ve değer çıkar ikilemi içerisinde çıkar odaklı dış politikanın artan önemini vurgulamaktır. Devletlerin gücü ulusal çıkar kapsamında değerlendirmesi, sert gücün yumuşak güç karşısında yeniden ivme kazanması ve güç dağılımında meydana gelen değişim ve sistemin aksaklıkları bu çalışma kapsamında ortaya konacaktır. Uluslararası sistemin değişen dinamikleri, devlet merkezli güvenlik algısının yeniden artan önemi, yayılımcı politikaların sistem içerisinde artan etkisi ABD-Çin rekabeti temelinde incelenecektir. Devletlerin güç mücadelesi yarışı içerisinde olduğu bu yenedünya düzeni içerisinde yaşanan çok yönlü değişimler analiz edilecek, ABD ve Çin'in güç odaklı politikaların küresel dengeler üzerinde yarattığı etki incelenecektir. Bu çalışmada, tarihsel

* Dr., Araştırmacı, Türkiye, sedagozde@hotmail.com.
PhD., Researcher, Republic of Türkiye.

karşılaştırmalı araştırma yöntemleri kullanılarak nitel bir araştırma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Sistem, Yeni Dünya Düzeni, Küresel Politika, ABD, Çin.

The Impact of Changing Dynamics on Global Politics in the New World Order

Abstract

The aim of this study is to reveal that alliance relations between states have been reshaped by and to emphasize the increasing importance of interest-oriented foreign policy in the value-interest dilemma. The evaluation of power by the states within the scope of national interest, the re-acceleration of hard power in the face of soft power, the changes in the distribution of power and the failures of the system will be revealed within the scope of this study. The changing dynamics of the international system, the increasing importance of the state-centered security perception and the increasing influence of expansionist policies in the system will be examined on the basis of the USA-Chinese competition. The multifaceted changes within this new world order, in which states are in a power struggle race, will be analyzed, and the impact of the power-oriented policies of the United States and China on global balances will be examined. In this study, a qualitative research will be conducted using historical comparative research methods.

Keywords: International System, New World Order, Global Politics, USA, China.

Giriş

Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle sistem içerisinde güç projeksiyonu yeniden inşa edilmiş, Sovyetler Birliği karşısında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üstünlük elde etmiş ve yenedünya düzeninin temelleri yeniden atılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik tehditlerinin değişime uğramasıyla küresel güvenlik politikaları büyük bir değişim içerisine girmiştir. İki kutuplu yapısal düzen içerisinde inşa edilen ortak güvenlik tehditleri yerini çok kutuplu yapısal düzene bırakmıştır. Devletlerin düşmanlarını doğrudan tanımlayamadığı, hibrit ve asimetrik güvenlik tehditlerin ön plana çıktığı yeni bir düzen ortaya çıkmaya başlamıştır. Uluslararası

sistem içerisinde yapısal değişikliklerin yön değiştirmesiyle güvenlik gündemi genişlemiş, uluslararası örgütlerin sistem içerisindeki görev tanımını yeniden revize edilmiş ve yeni yükselen güçler sistem içerisinde yerini almaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle devletlerarasında yaşanan üstünlük mücadelesi her ne kadar son bulsa da çıkar odaklı dış politika anlayışı devamlılığını sürdürmeye devam etmiştir. Güvenlik algısında yaşanan değişim, güvenlik politikalarının daha fazla önem kazanmasına, sorunların ulusal boyuttan sıyrılıp uluslararası bir sorun haline gelmesine yol açarken, kolektif güvenliğe olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Sistemik değişkenler, liderlerin dış politika anlayışlarında yaşanan değişim ve ya güncel gelişmeler devletlerarasındaki mevcut ittifak ilişkisinin zarar görmesine yol açmaktadır.

Uluslararası yapıda yaşanan büyük değişim ile yeni uluslararası oluşumlarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çalışma kapsamında, Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika'nın liberal dünya düzeni içerisinde oynadığı rolün önemi vurgulanırken, sistem içerisinde yükselen güçlerin inşa ettiği alternatif yapıların yarattığı etki ve rakip devletlerin küresel güç dengeleri üzerinde oynadığı rol ele alınacaktır. ABD öncülüğünde inşa edilen yeni dünya düzeni içerisinde yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal krizler transatlantik ittifak ilişkilerini olumsuz yönde etkilerken, yükselen güçlerden özellikle, Çin'in sistemi değiştirme yönünde çaba içerisine giren girişimleri ve ya yayılcı politikaları ön plana çıkartarak küresel dengeler üzerinde yarattığı etki mevcut düzen içerisinde yaşanan değişimi ortaya koymaktadır. Özellikle, ABD'nin 11 Eylül terör saldırıları sonrasında siyasi güç politikalarında yaşanan değişim, 2008 ekonomik krizi sonrasında uluslararası finans sistemi üzerinde sahip olduğu kontrol mekanizmalarını kaybetmesi askeri ve siyasi alanda yaşadığı güç kaybını ortaya koymuştur. 2008 ekonomik krizinden daha az yara alarak çıkmayı başaran Çin'in süreklilik gösteren ekonomik gelişimi rakip güç olma yönündeki söylemleri de arttırmıştır. Çok kutuplu yapısal düzen içerisinde küreselleşme tezini ön plana çıkartan ABD, özellikle Donald Trump yönetimi ile izolasyonist ve korumacı bir profile doğru geçiş yapmış, normatif değerler bütününe olumsuz yönde etki etmiştir.

Uluslararası mevcut yapısal düzen içerisinde devletlerin uygulamaya koydukları dış politika anlayışları ve ittifak ilişkileri güncel gelişmeler karşısında değişiklik göstermektedir. Liberal düzen içerisinde ABD'nin gücünde yaşanan nispi güç kaybı, tek taraflı dış politikaya yönelik artan eğilim ve normatif gücünde yaşanan değişim rakip güçlerin alternatif oluşumlar ile bu boşluğu doldurma yönünde çaba içerisinde girebileceğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada ortaya konmak istenen temel amaç, devletlerin çıkar odaklı dış politika yönelik artan eğilimlerin küresel politikalar üzerinde yarattığı değişimi görmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, ABD gücünde yaşanan değişim ortaya konarken liderlerin izlediği tek taraflı ve izolasyonist politikaların sistem içerisinde yarattığı meşruiyet krizi ön plana çıkartılacaktır. Transatlantik ittifak ruhunu bir arada tutan ve ortak değerler bütünü en temel savucusu olan ABD'nin yaşadığı meşruiyet krizi realist politikaların ön plana çıkarması sonucunda meydana gelmiştir. Küresel değerlerin savucusu olan ABD'nin sert güç politikalarını ön plana çıkartarak aldığı dış politika kararları küresel dengelerin değişmesine yol açmıştır. ABD'nin sert güce yönelik artan eylemleri ve çıkar odaklı dış politika anlayışı sistem içerisindeki yumuşak gücünü gölgelerken, ulusallaşmaya yönelik/içer dönük artan politikaları da küresel gücünü olumsuz yönde etkilemiştir. Çalışmanın ikinci bölümü ise ABD karşısında ikame güç olabilme statüsünü sürdürmeye devam eden Çin'in sistemi yönlendirmeye ve mevcut düzeni değiştirmeye yönelik girişimlerini ele alacaktır. ABD'nin sistem içerisindeki en büyük rakibi olarak tanımlanan Çin'in artan güç kapasitesi ve küresel ekonomik düzene alternatif bir formül oluşturma girişimleri uluslararası arenadaki güç mücadelesinin varlığını ortaya koymaktadır. Çin'in bölgesel düzlemde etki alanlarını genişletmesi ABD'nin sistem içerisinde diğer devletler üzerinde etki edebilme kapasitesinin daralmasına yol açmaktadır. Çin'in barışçıl politikalar aracılığıyla inşa etmeye çalıştığı köklü reformlar kurulu nispi gücün düşüşünü hızlandırırken, yapısal değişikliklerinde önünü açmaktadır.

Bu çalışma, uluslararası sistem içerisinde, ABD ve Çin arasında artan rekabet ilişkisinin küresel politikalar üzerinde yarattığı etkiyi görmeyi, Çin'in rakip ülke statüsünün her geçen gün daha da güçlenmesi yönünde ortaya konan savları ön plana çıkartmayı ve çıkar odaklı güç projeksiyonunun günümüzde hala geçerliliğini koruduğunu ortaya

koyacaktır. Çin'in sistem içerisindeki yükselişi dominant güç ABD'nin görece gücüne ne gibi etkiler doğuracaktır sorusunda yönelik cevap aranırken, mevcut değişimin küresel güç dengeleri üzerinde yaratacağı etki de tartışılacaktır. Araştırma kapsamında ortaya konan en temel çıkarım ise, Çin'in sistem içerisindeki gücünü arttırmaya yönelik bir çaba içerisine girdiğini ve bunu en etkili yöntem olan yumuşak güç araçları ile yaptığı yönündedir. Uluslar arası yapıda yaşanabilecek herhangi bir değişim ABD'nin memnun olmayan gücün davranışlarını değiştirme yönünde ortaya koyacağı çaba ile kesinlik kazanacaktır.

Kuramsal Analiz

Uluslararası sistem içerisinde devletler arasında yaşanan rekabet ilişkisi realist kuramın en önemli kavramları olan güç geçişi, güç dengesi ve güvenlik ikilemi kavramları ile sorgulanmaktadır. Devletler kendi güvenliklerini sağlayarak geleceklerini garanti altına almak zorundadır. Uluslararası yapının anarşik olması aynı zamanda devletlerin karakterlerini de belirlemektedir. Bütün devletler ve ya bütün birimler sistem ve yapının onları koşullandırdığı yönde hareket etmektedir.¹ Devletlerin asıl amacı varlıklarını sürdürebilmektedir. Realizm kuramına göre uluslararası sistemin anarşik yapısı devletleri işbirliğinin önünde en önemli engeldir. Uluslararası sistemde hegemon olan gücün güç kaybetmesiyle ve ya zayıf olan devletin sistem içerisinde gücünü arttırmasıyla istikrar bozulmaktadır.² Devletler güç arttırma yoluna gitmesi sonucunda saldırgan davranışlar benimseye başlamaktadır.

Neorealizm kuramının en önemli alt kuramı olan Saldırgan realizm teorisine göre, anarşik uluslararası sistem içerisinde devletler varlığını sürdürebilmek için güç yarışı içerisine girecek ve saldırgan davranışlarda bulunacaktır. Saldırgan realizm kuramının en önemli temsilcisi olan John Mearsheimer, "*Bound to Fail*" adlı makalesinde, 1990-2004 arası dönemi uluslararası liberal düzenin altın yılları olarak

¹ Kenneth. Waltz, "*The Theory of International Politics*" Mc Graw Hill Higher Education, 1979, s.106

² M. G. Roskin, ve N. O. Berry, "*Uluslararası İlişkiler: Ul'nin Yeni Dünyası*," Çev: Özlem Şimşek, Ankara: Adres Yayınları, 2014, s.30

tanımlarken, 2005-2019 arası dönemi liberal düzenin çöküşü olarak değerlendirmiştir³

Amerikan'ın küresel liderlik pozisyonunu kaybetmesi ulusal, toplumsal, ekonomik ve ya yapısal zeminde var olan gücünü de zayıflamıştır. ABD'nin yumuşak güç mekanizmalarını yeteri kadar iyi kullanamaması realist kurama doğru artan eğilimi göstermektedir. ABD, diğer ülkelerden daha üstün konumda olduğunu göstermek için askeri gücüne daha fazla ağırlık vermiş ve uluslararası sorunların çözümünde askeri çözüm temelli stratejiler yürütmüştür.⁴ ABD sistem içerisinde sahip olduğu üstün gücünü kaybetmesi sonucunda uluslararası yapıyı şekillendirme yetisini de kaybetmeye başlamıştır. Örneğin, ABD'nin BM insan hakları sözleşmesine aykırı davranmaya başlaması, ülke içerisinde artan kemer sıkma politikaları, transatlantik ittifak içerisinde farklılaşan çıkarlar, serbest ticari kısıtlamaya yönelik artan yaptırımlar uluslararası yapıdaki tek ses olma özelliğini kaybetmesine yol açmıştır. Amerika'nın küresel yönetim alanında artan çıkar odaklı dış politika anlayışı rakip ülke olan Çin'e büyük avantaj olarak geri dönmüştür.

A.F.K.Organski'nin güç geçişi teorisine göre, yükselen bir gücün yerleşik bir güce yaklaştığı dönemler en istikrarsız ve çatışma olasılığının en yüksek olduğu dönemler olduğunu ileri sürmektedir. ABD küresel gücünün sistem içerisinde düşüşe geçmesi, çok kutuplu dünya düzeni fikrinin benimsenmeye başlanması ve yükselen güçler arasında Çin'in artan potansiyel gücü, uluslararası arenada güç mücadelesinin artan önemini göstermektedir.⁵ Uluslararası gelişmeler ışığında değişen uluslararası sistem içerisinde yaşanan sistemik değişkenler güç geçişi kavramının artan önemini yeniden ortaya koymaktadır. Güç geçişi kuramı kapsamında, ABD ve Çin arasında artan rekabet temelli politikalar ve güç yarışının hız kazanması ticaret savaşına doğru giden süreci hızlandırmış, serbest pazara yönelik kısıtlayıcı müdahaleler ön plana çıkmış ve serbest liberal ekonomik model de gerilemeye başlamıştır.

³ John, Measheimer, "The Rise and Fall of the Liberal International Order, Bound To Fail," Quarterly Journal: International Security, 2019, s.28

⁴ Eralp, Atilla, "Devlet ve Ötesi", İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

⁵ A.F.K.Organski abd Jacek Kugler, "The War Ledger", Chicago Press, 1980.

Neorealizm kuramının en önemli isimlerinden olan Randall L. Schweller, "After Unipolarity" adlı makalesinde, Çin'in hegemonik bir meydan okuma için uluslararası sistemde yarışmacı bir rol oynadığını ve yenedünya düzeni içerisinde kendi amaçlarını ve planlarını yeniden keşfettiğini dile getirmektedir.⁶ Çin, mevcut düzenin üstesinden gelmek için bir yandan ABD hegemonyasını pragmatik olarak kabul ederken, diğer yandan da ABD hegemonyasının meşruiyetine karşı çıkmaktadır.⁷

Neorealizm kuramı kapsamında, ABD tarafından Çin'in yükselişine yönelik hissedilen tehdit algısı sistem içerisindeki mevcut istikrarın bozulmasına ve devletlerin güvenlik ikilemi içerisinde kalarak güvenlik temelli politikalar inşa etmesine yol açmıştır. Çin'in barışçıl politikalar kapsamında inşa etmeye çalıştığı köklü reformlar kurulu nispi gücün düşüşünü hızlandırırken, yapısal değişikliklerin de önünü açmaktadır. Çin'in ABD rekabeti ekseninde genişleyen altyapısal faaliyetleri, askeri alanda artan yatırımları, genişleyen akıllı teknolojisi ve ya küresel üretim kapasitesinin yükselişe geçmesi neorealist kuramın güç bileşenleri ile tanımlanabilmektedir.

Soğuk Savaş Sonrası Yapısal Düzendeki Yaşanan Değişim ve ABD Dış Politikası

Soğuk Savaş dönemi sonrasında ortak tehdit anlayışının yön değiştirmesiyle çok yönlü tehditler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çift kutuplu yapı içerisinde ön plana çıkan caydırma, dengeleme ve çevreleme politikaları yerini çeşitli strateji ve doktrinlere bırakmıştır. Soğuk Savaş döneminde çift-kutuplu yapının sürmesi beklenirken yapısal dönüşüme uğraması ve bu dönüşümün barışçıl yollar ile gerçekleşmesi beklenmeyen bir gelişme olarak tanımlanmaktadır.⁸ Soğuk Savaş sonrasında uluslararası yapıda meydana gelen değişimle beraber devletler düşmanlarını kolayca tanımlayamadığı yeni bir döneme giriş yapılmıştır. Savaş sonrası döneminde iki kutuplu yapının sona ermesi ile oluşan bu güç boşluğu ABD tarafından ikame edilmiş

⁶ Randall L.Schweller ve Xiaoyu Pu, "China's Visions of International Order in Xiaoyu Pu an Era of U.S. Decline", International Security,2011.

⁷ Schweller ve Pu,2011,s.52

⁸ K.Kolasi, " Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri ", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 2,2013,s.174

olup, yeni bir dönemin temelleri atılmıştır.⁹ Soğuk Savaş sonrası dönemde zaferini ilan eden ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yürüttüğü içe dönük politikalara geri dönüş mü yapacağı ya da İkinci Dünya Savaşı sonrasında yürüttüğü liberal enternasyonal politikaları mı yürüteceği tartışma konuları içerisinde yer almıştır.

ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin son bulmasıyla devletlerin dış politikadaki amaç ve hedefleri de değişiklik göstermiştir. Batılı güçler arasında inşa edilen güvelik anlayışı ve beraber hareket etme bilinci ortak tehdit algısının ortadan kalkmasıyla gözle görülür şekilde azalmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, ABD sistem üzerindeki hâkimiyeti ele geçirmiş, küresel siyasetin en önemli aktörü olmuş ve yenedünya düzeninin inşasında önemli bir aktör olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde ABD öncülüğünde 1949 yılında kurulan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), Batı kanadında güvenlik semsiyesi görevi görmüş, üye devletlere karşı kolektif savunma garantisi hedefleyerek askeri müttefiklik amacı taşımış ve küresel yönetim içerisinde transatlantik yapının ağırlık merkezi olmuştur. NATO askeri bir örgüt olmanın yanında aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) üye devletlerinin savunduğu liberal ideolojik değerlerin yayılmasına da katkı sağlayan bir kuruluş olmuştur. Batılı güçlerin güvenliğinin sağlanmasında bir kalkan görevi gören bu askeri örgüt, transatlantik ittifak içerisinde oluşabilecek herhangi bir güvenlik ikilemini ortadan kaldırmıştır. İki kutuplu yapının sona ermesiyle ABD sistem içerisindeki üstünlüğünü ortaya koymuş ve oluşan güç boşluğunu doldurmuştur. ABD tarafından 1991'de " Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi " ilan edilmiş ve " Yeni Dünya Düzeni " kavramı ortaya çıkmıştır¹⁰. ABD yönetimi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası yapı içerisinde var olan tehditlere karşı Asya-Pasifik eksenli kararlar alırken, Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Doğu eksenli kararlar alarak yenedünya düzenini yeniden inşa etmeye çalışmıştır.

⁹ F. Fukuyama, "The End of History 20 years Later", New Perspectives Quarterly, 2003,31-39.

¹⁰NSSAR, "The National Security Strategy of the United States of America", 1991. Erişim Adresi: <https://nssarchive.us/national-security-strategy-1991/>

George W. H. Bush, siyasi özgürlükler, insan hakları, demokratik yönetim anlayışı, hukukun üstünlüğü ve ya bölgesel çatışmaların diplomatik yollar ile çözümlenmesine yönelik istikrarlı ve güvenli bir dünya düzeninin kurulacağını önemle vurgulamıştır.¹¹ Bush döneminde başlayan bölgeselleşme modelleri, transatlantik ittifak içerisinde artan iş birliği ve liberal değerleri ön plana çıkaran politikalar koltuğu devir alan Bill Clinton döneminde ise daha ileri bir boyuta taşınmıştır.

Bill Clinton yönetimi ekonomik reformların yanında siyasi ve kültürel reformların önemine vurgu yaparak geleneksel dış politika anlayışı çizgisinden ilerlemiştir. Clinton yönetiminin liberal değerlerin artan önemini ortaya koyması, demokrasi ve diplomasi kavramlarına vurgu yapması ve ortak pazar stratejisini sürdürmesi uluslararası imajına olumlu yönde katkı sağlamıştır. Bill Clinton, yumuşak güç kavramını ön planda tutarak başkalarının tercihlerini kendi tercihleri doğrultusunda şekillendirerek sistem içerisinde oluşan güç boşluğunu rızaya dayalı yönetim anlayışı ile doldurmuştur. Transatlantik ilişkilerde Baba Bush'un izlediği dayanışmacı yönetim modelinin izlerini Bill Clinton yönetimi içerisinde de görmek mümkündür.

ABD, Clinton yönetimi ile istediği dünya düzenini çok yönlü liberal politikaları ile inşa etmeyi hedeflemiştir. Bill Clinton genişleme stratejisi ile tutarlı bir dış politika izlemiş ve ABD'nin koruyucusu olduğu açık ve bütünlüştüğü bir uluslararası ekonomik ve siyasi düzen yaratma doğrultusunda başarılı bir lider olmuştur.¹² Bill Clinton'ın yürüttüğü çok yönlü başarılı politikalar ulusal politikada var olan imajını güçlendirmesine, küresel zeminde ise sahip olduğu liderlik pozisyonunun geleceğini garanti altına alınmasına yol açmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, ABD hegemonyası karşısında en büyük engel olarak görülen devletlerin ve onların yürüttüğü ideolojilerin yerini devlet dışı örgütler yer almış ve bu örgütlere destek veren rejimler ön plana çıkmıştır. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında güvenlik kavramı ulusal boyuttan uluslararası boyuta doğru taşınmıştır. 11 Eylül terör olayları sonrasında müttefiklerine gereksinim duymadan

¹¹Ramazan, Gözen, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası İlişkiler: Küreselleşme Perspektifi, Liberal Düşünce," Cilt 2, Sayı 7,1997, s.75.

¹²Andrew J. Bacevich, "American Empire: The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy", Cambridge and London, Harvard University Press, 2002 s 3

askeri çözüm temelli stratejilere yönelen ABD, hegemonyasının en önemli bileşeni olan rıza ile yönetim anlayışı, uluslararası işbirliği oluşturma ve ortak karar verme gayretinden uzaklaşmıştır. George Bush yönetimi tarafından yayınlanan ulusal doktrin, tek yanlı, sert gücü ön plana çıkartan ve önleyici vuruş kavramına vurgu yapmıştır. Bush yönetimi terörle savaş mücadelesini sürdürürken ülke çıkarının önemine vurgu yaparak tek taraflı kararlar almaya başlamıştır. Başkan Bush, önleyici saldırı hakkının ABD'nin evrensel bir hakkı olduğunu uluslararası topluma ifade etmeye çalışmıştır.¹³ Bush yönetimi ulusal güvenliğe karşı yürüteceği önleyici saldırı politikasının küresel güvenliğin devamlılığı açısından da önemli rol oynadığını belirterek dış politikasını meşrulaştırma yoluna gitmiştir. ABD 11 Eylül terör saldırıları sonrasında uluslararası kararları hiçe sayarak ve uluslararası hukuka aykırı davranış sergilemesi kendi inşa ettiği normatif düzenin yıkılmasına ve küresel yönetim üzerinde var olan etkili pozisyonunu kaybetmesine yol açmıştır. ABD demokratik ilkelerin benimsenmesine önemli girişimlerde bulunan ve ya diğer ülkelere demokrasi ihraç eden rol model olma özelliğinde yaşadığı gerileme diğer ülkelerin politikaları üzerinde sahip olduğu gücünün daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır.

Jack Snyder'a göre "büyük güçlerin ulusal liderlerinin politikaya yönelik hesaplamaları üzerinde içerden gelen baskılar, dışarıdan gelenlerden sıklıkla daha etkili olmaktadır."¹⁴ Amerikan dış politikasına yön veren esas teori realizm teorisi olmasına rağmen, Amerikan politika yapıcılarını ulusal çıkarlarını idealizm çatısı altında ifade ederek realist politikaları meşrulaştırmaya çalışmıştır¹⁵.

Barack Obama, Bush yönetimine kıyasla temsili demokrasi, insan hakları, karşılıklı yardım ve ya diyalog geliştirme gibi söylemlere daha fazla yer vermiştir.¹⁶ Değişim sloganına vurgu yapan Obama, ABD'nin

¹³ Henry Kissenger, "Önleyici Vuruş Stratejisi ve Westfalya'nın Sonu," NPO, c. 6, n. 1, 2004, s. 24.

¹⁴ Snyder, Jack, (1991), "Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition", Cornell University Press, New York, 1991,s.20

¹⁵ Muhittin Ataman, "United States of America", Der. Kemal İnat, Wolfgang Gieler ve Claudio Kullman Foreign Policy of States: A Handbook on World Affairs, İstanbul: Tasam Yayınları, 2005, s. 539.

¹⁶ M. Kocakener. "Amerikan dış politikasında idealizm realizm ilişkisi: çatışma mı iş birliği mi?",Tasam Yayınları,2016

küresel zeminde kaybettiği imajı yeniden kazanmaya yönünde büyük bir çaba içerisine girmiştir. ABD yönetiminin öngörülemeyen artan yayılmacı politikaları askeri ve ekonomik kaynaklarının da tükenmesine yol açmıştır. 2008 ekonomik krizi ile ABD ve Batı İttifakı'nın üretim kapasitelerinde ve rekabet politikalarında önemli azalmalar meydana gelmiştir. 2008 ekonomik krizinden daha az etkilenecek çıkmayı başaran Çin, ABD karşısında önemli bir avantaj elde etmiş ve ekonomik gücünü hızla arttırmaya başlamıştır. 2008 küresel ekonomik kriz sonrasında ABD yaşadığı yapısal ve mali krizden çıkmak için büyük bir çaba içerisine girerken uluslararası sorunlara karşı da duyarsız kalmıştır. Obama yönetiminin negatif diplomasiye pozitif diplomasiye doğru giden politikalarının altında önemli başlıklarda yer almaktadır. Örneğin, Obama yönetiminin Küba'ya yönelik yaptırımları kaldırması ve ya Küba'daki Guantanamo hapishanesinde bulunan tutsakları serbest bırakması ve insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik önemli adımlar bulunmaktadır.

Obama döneminde ulusal boyutta yaşanan güven boşluğu, Donald Trump'ın yönetime geçmesiyle uluslararası boyuta taşınmıştır. Amitav Acharya, "Amerikan Dünyasının Sonu" (The End of American World) adlı kitabında da, Amerika'nın liderliğinde kurulan bu düzenin evrensel olma konusundaki iddiasını eleştirerek Amerika'nın çıkarlarına hizmet etmesi yönündeki varsayımını ortaya koymaktadır.¹⁷ Trump yönetimi, iç ve dış politikalarda aldığı saldırgan kararlar ile diğer devletleri yönlendirmeye çalışarak uluslararası sistemin kendi lehine işlemesini sağlamayı amaçlamıştır. Trump yönetiminde alınan kararların çıkar kavramı çerçevesinde yeniden şekillenmesi değerler bütününe büyük erozyona uğratmıştır. ABD'nin geleneksel dış politika anlayışının dışına çıkması, kuruluşundan itibaren benimsediği dış politika kültürünün zedelenmesini ve sistem içerisindeki kabul görme oranının yeniden sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. ABD'nin küresel liderliğini sonlandırabilecek emperyal aşırı genişleme sürecini yaşaması ve ABD'nin ekonomik gücünde yaşanan görece düşme en önemli etkenler arasında yer almaktadır.¹⁸ Örneğin, ABD'nin Afganistan ve Irak'a

¹⁷ Amitav, Acharya, "The End of The American World Order", New York, Polity Press, 2018.

¹⁸ Christopher, L. "The Unipolar exit: beyond the Pax Americana", Cambridge Review of International Affairs, Cilt 24, No.2,2011.s.150

demokrasi götürme yönündeki başarısızlığı, 6 Ocak tarihinde yaşanan ABD Kongre Baskını ve ülke içerisinde artan ayrıştırıcı söylemler liberal yönetimlerin kendi içerisinde yaşadığı meşruiyet krizinin bir göstergesidir. Donald Trump'ın, Avrupa ülkeleri açısından güven sarsıcı açıklamalar yapmaya yönelmesi, özellikle müttefiklerine yönelik güven kırıcı açıklamalarda bulunması, transatlantik ittifakın en önemli tutkalı olan karşılıklı güven ilişkisine sarsıcı bir etki yaratmıştır.¹⁹ (Kanat,2018: 3). NATO ortak savunma mekanizmasının etkili bir rol oynamaması, Avrupa içerisinde ayrıştırıcı faaliyetlerin hız kazanması ve ABD'nin küresel sorunlar karşısında sorumluluk almaktan kaçınması sonucunda küresel zemin oluşan boşluğu rakip güç olan Çin ikame edilmiştir.

Donald Trump yönetimiyle yükselen popülist politikalar, artan Avrupa şüpheciligi, Avrupa'da popülist radikal sağ partilerin artan ayrılıkçı söylemleri ve Brexit referandumu da bunun en önemli çıktısı olarak da değerlendirilmiştir.²⁰ ABD'nin Brexit sürecine destek göstermesi sonucunda en önemli müttefiki olan AB ile ilişkileri yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. NATO'nun işlevselliğinin daha fazla sorgulandığı, transatlantik ittifakın geleceğinin belirsiz olduğu ve mevcut düzen karşısında alternatif oluşumların inşa edilmeye başlandığı dönemde devletler kendi geleceklerini belirleme yoluna gitmeye başlamışlardır. John Ikenberry, 2015 yılında yazdığı makalede liberal sisteme meydan okumaların Batılı olan ülkeler tarafından gerçekleştirildiğini ifade ederken, küresel yönetişime en büyük tehdidin kendi kalbinden geldiğini dile getirmiştir.²¹

Sonuç olarak, ABD'nin savaş dönemi boyunca ittifak ülkeleri ile beraber yürüttüğü çok yönlü stratejileri ve ya güç dengesi politikaları yeni dünya düzeninin inşa edilmesinde önemli rol oynamıştır. ABD yönetiminde göreve gelen liderler ulusal güvenliğin muhafaza edilmesi, sistem içerisindeki hegemon gücün diğer devletler tarafından kabul görmesi ve ya küresel sorunların çözümünde etkili bir devlet olma gibi

¹⁹ B.K. Kanat, "Transatlantic Relations in the Age of Donald Trump", Insight Turkey,20(3)2018.

²⁰ N. Lee *Immobility and The Brexit Vote*, Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, Sayı 11, 2018,s.145.

²¹ G.J.Ikenberry, G. J. "The Liberal International Order and Its Discontents", Millennium: Journal of International Studies, 38(3): 509-521,2010, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1177/030.582.9810366477>.

hedefler çerçevesinde bir dış politika yürütmüştür. ABD'nin kendi iç sorunlarıyla çok fazla meşgul olması, liderlerin dönemsel olarak izolasyonist dış politikaya daha fazla yönelmeleri, yaşanan ulusal krizler karşısında küresel değerleri göz ardı etmeleri güç ve çıkar kavramları ekseninde çıkar odaklı bir dış politikanın önemini ortaya koymuştur.

George W. H. Bush'un "Yeni Dünya Düzeni", Clinton'ın "demokrasilerin gelişmesi" George W. Bush'un "önleyici savaş" kavramlarının yanında Obama'nın "ılımlı, ihtiyatlı ve sert gücü öncelemeyen" dış politika yaklaşımları, Trump yönetimin "güç odaklı" politikalarının ortak noktası ABD'nin küresel liderlik arayışının devamı olarak görülmektedir.²² Donald Trump yönetiminin ardından koltuğa geçen Joe Biden, demokratik kurumlardaki erozyona dikkat çekerek demokratik yönetim modelinin desteklenmesine yönelik önemli girişimlerde bulunsa da sistem içerisinde zedelenen imajını yeniden kazanması zor görünmektedir.

Bu çalışmada ortaya çıkan en önemli bulgu ise küresel değerlerin ana savunucusu olan ve uzun yıllardır demokrasi ihraç eden ABD'nin küresel tek merkezli bir istikrar arayışı içerisinde olduğudur. Amerikan yönetimi liberal yönetim modelinin dışına çıkarak ekonomik çıkarlarını kolektif güvenliğin üstünde tutmakta ve ortak değerler bütünü göz ardı etmektedir. ABD'nin tarafsız dış politika anlayışı, fayda maliyet analizi çerçevesinde yürüttüğü ikili ilişkileri, uluslararası kurumların var olan gücünün bertaraf edilmesi ve ortak değerlerde yaşanan ayrışmalar uluslararası imajını büyük tahribata uğratmıştır. Küresel sorunlar karşısında ortak çözümler üretebilmede sorunlar yaşaması, Amerikan çıkarlarını ön plana çıkartması ve çok taraflılıktan uzak bir dış politika benimsemesi çatışma yönetimi ve çözüm kapasitesinin zayıfladığını göstermektedir.

Çalışmanın başlığında ön plana çıkartılan yenedünya düzeninde değişen dinamiklerin küresel politikalar ve güç dengesi mekanizmaları üzerinde yarattığı etki ABD dış politikasında izolasyonist davranışların artan etkisi ile daha belirgin kazanmıştır. Devletlerin dış politikalarında yaşanan değişim ikame güçlerin manevra alanlarını arttırırken, çıkar

²²Ferhat, P. "Soğuk Savaş Sonrasında ABD nin Balkan Politikası" Alternatif Politika Dergisi, vol.3, no.1, s.113, ,2011

odaklı güç politikalarının mevcut ittifak ilişkilerini zedelemektedir. ABD içerisinde artan tek taraflı uygulamalar, anti küreselleşme yönünde alınan kararlar ve milliyetçi politikalarının hız kazanması küresel düzlemde yaşanabilecek değişimi tetiklemektedir. ABD hegemonyasının inşasında büyük öneme sahip olan normatif değerler, serbest piyasa ekonomisi, insan hakları ve sivil toplum faaliyetlerinin önemini kaybetmeye başlamasıyla ABD gücünde yaşanan değişim daha belirgin olmaya başlamıştır. ABD'nin liberal düzen içerisinde tüm parametreleri bir arada yürütmede yaşadığı zorluk karşısında yeni düzende karşısına çıkan Çin devleti olmuş ve yeni mücadele alanı ise Asya-Pasifik bölgesi olmuştur.

Yükselen Güç Çin'in Küresel Güç Dengeleri Üzerinde Yarattığı Etki

Soğuk Savaş sonrası dönemde belirli bir süre hegemonyasını devam ettirmeyi başaran ABD, ülke içerisinde yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal krizler sonrasında mevcut gücünü devam ettirmede sorunlar yaşamaya başlamıştır. Batılı güçlerin sistem içerisindeki mevcut konumunun gerilemeye başlaması sonucunda yeni güçler yükselişe geçmeye başlamıştır. Uluslararası sistem içerisinde tarafların yön değiştirmesi, rekabet ilişkisinin çeşitli alanlarda etkisini göstermesi ve ya hegemon gücün sistem içerisinde barışı sağlama konusunda artan zafiyeti tek kutuplu yapının zayıfladığının en önemli göstergesidir. Uluslararası sistem içerisinde güç dengeleri 21.yy'da Batı'dan Doğu yönüne doğru kaymaya başlamıştır. Çin'in Asya kıtasında artan bölgesel oluşumları, mevcut düzen karşısında artan koalisyon oluşturma eğilimleri ve yürüttüğü dengeleyici mekanizmalar Asya'nın yeniden merkezi bir konuma doğru yükselebileceğini göstermiştir. Çin'in yükselişinin sistem içerisinde yarattığı güvenlik ikilemi mevcut güç olan ABD'ye yönelik tehdit algısını arttırırken sistem içerisinde ki mevcut düzenin değişimini tetiklemektedir. Transatlantik yapısal düzen içerisinde yaşanan ayrışmalar ve ya krizler hegemon güç olarak tanımlanan ABD'nin aldığı tek taraflı uygulamaların ve izolasyonist bir tavır sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun aksine, herkesin ekonomik gelişimine katkıda bulunan ve ortak işbirliği mekanizmalarını devreye sokan Çin, ABD karşısındaki rakip güç olma özelliğini kazanmıştır. ABD'nin liberal ekonomik düzene aykırı davranması

sonucunda kendi gümrük duvarlarını örmesi bu yönde devam eden çıkar odaklı politikaları rakip güçler için bir avantaja dönüşmüştür.²³

21. yy'da Çin, yükselen bir güç olarak yaptırım yerine yatırım, çıkar yerine değer kavramına ve ulusal güvenlik yerine uluslararası güvenlik kavramlarına daha fazla yönelen bir devlet olmuştur. Çin yönetimi, mutlak kazanç yerine kazan-kazan ilkesini benimseyerek karşılıklı işbirliğin artan önemini vurgulamaktadır. Çin'in bölgesel örgütler yoluyla yeni ittifaklar yaratma girişimleri, kurmaya çalıştığı finans ve ticaret ağı, giderek artan savunma yatırımları ABD'nin sistem içerisinde sahip olduğu pozisyonu derinden sarsmaktadır. Çin, serbest ticaretin, dış yatırımların ve küresel üretimin en önemli merkezi olarak uluslararası ekonomide ve küresel güç mücadelesinde de kilit bir ülkedir.

Çin'in düzen inşa edici rolü, karar alma mekanizmalarında daha aktif bir rol izlemesi, yükselen güçler arasındaki ayrıcalıklı konumu ve diğer devletler tarafından gördüğü destek "yükselen güç" söylemlerini arttırmaktadır. Çin, değişimi hedefleyen değil, mevcut düzeni koruyan bir devlet modelinin altyapısını oluşturmaya devam etmektedir. Çin'in bu çerçevede, kural biçimlendirici rolü ve küresel yönetime olan katkısı her geçen gün artmaktadır. Çin'in, uluslararası norm ve kurallar çerçevesinde uluslararası hukuka uygun hareket etmesi, ortak sorunlar karşısında sorumluluklar alması, ortak anlayış ve iş birliği prensibini devam ettirmesi ve ya genişleyen bölgesel ağı ile yeni ittifaklar inşa etmesi en önemli girişimler arasında yer almaktadır. Çin, mevcut uluslararası sistemin aktif katılımcısı, uluslararası sistemin en büyük üreticisi ve sorunların çözümünde en büyük katkı sağlayıcısı olma hedefi doğrultusunda ilerlemektedir. Çin, küresel yönetim üzerinde "ortak fayda, ortak çıkar ve adil paylaşım" prensibi ile hareket ederek, Batı'ya karşı koruyuculuk arayışında olan ülkelerin de desteğini kazanmaktadır.

Uluslararası sistem içerisinde Çin'in rolü tanımlanırken statükocumu yoksa revizyonist mi olduğu yönünde yapılan

²³ Seda Gözde, T. ve Sinem. K. (2021). "Güç Dengelerindeki Değişimin Uluslararası Sistem Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi," *Norvus Orbis Dergisi*, s.131,2021.

tartışmalarda, küresel değerlere olan bağlılığı, sınır anlaşmazlıkları konusunda barışçıl yollarla çözüme kavuşturma girişimi, başka ülkelerin iç işlerine karışmama prensibi ve ya uluslararası ticaret ve silahsızlanma rejimini kabul etmesi ve uluslararası kurumlarla çalışmalarında uyuma dikkat etmesi bu ülkenin statükoculuğuna vurgu yapmaktadır. Sistem içerisindeki güç dengelerinde yaşanan değişim ve ya meydana gelen bu gelişmeler, Çin'in sistemi dönüştürme yönündeki çabalarını ortaya koymaktadır.

Çin, ABD'nin artan sert gücüne yönelik uygulamalar karşısında yumuşak gücün temelini oluşturan Pekin Uzlaşısı kavramını geliştirmiştir. ABD yönetiminin 1990'lı yıllarda ortaya koyduğu "Washington Konsensüsü" kavramı karşısında geliştirdiği "Pekin Konsensüsü", Çin'in gelişmekte olan devletlere uygun ödeme koşulları ile sunduğu yardım paketleri, kredi destekleri ve koşulsuz yardım paketlerini içermektedir. Çin, Asya krizinden sonra ekonomik temelli kalkınma modeli ile etki alanını kendi coğrafyasının dışına taşıırken, barışçıl yükseliş stratejisiyle de bölgesel gücünü arttırmayı amaçlamıştır. Çin, kendi ekonomisini geliştirmeyi ve ulusal çıkarlarını ilerletme, krizin etkilerinden kurtularak yeniden eski gücüne kavuşmayı amaçlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında başkanlık koltuğuna oturan Hu Jintao, küresel sistem içerisinde daha fazla sorumluluk alarak diğer alanlardaki sorunların bir paydaşı olma yönünde önemli adımlar atmıştır. Yükselen güç Çin, ABD küresel gücünde yaşanan düşüşü fırsata çevirerek Çin merkezli alternatif kuram ve ideolojiler üretmeye yönelmiştir. Örneğin, Çin yönetiminin ortaya koyduğu Tianxia kuramı, karşılıklı uyumun devletlerarasındaki farklılıkları yok edeceğini savunurken, değer çıkar ikilemi kapsamında ortak değerlerin barışçıl bir düzen için gerekliliğinin altını çizmektedir. Tianxia kuramı, düşmanı dosta dönüştürebilme amacı çerçevesinde hareket ettiğini savunarak dünya barışı için daha etkili bir ilişki biçimi ve çözüm yöntemi sunmaktadır.²⁴ Çin'in dünya görüşü ABD ve dünyanın geri kalanı tarafından farklı ama meşru olarak tanındığı "farklılıklarla barışçıl bir varoluş" düzenini yansıtmaktadır. Bu

²⁴ Zhao, Tingyang. "The Tianxia System: An Introduction to the Philosophy of a World Institution", China Renmin University Press, 2011,s.152.

bağlamda, Çin ne Batı kültürünü reddediyor ne de geleneksel Çin fikirlerinin potansiyel değerlerini görmezden gelmektedir.

Çin'in önlemez yükselişi karşısında Batı'nın Çin'i bir tehdit olarak görüp ötekileştirmesi ve güvenlikleştirici politikalara doğru itmesi yerine Kantçı liberalizm ve reformist Konfüçyüs'lükle tanımlanan pasifist ve savunmacı Çin kimliğini teşvik etmesi dünya barışının sürdürülebilir olması açısından önemlidir.²⁵ Hu dönemi dış politikasında yer alan "barışçıl yükseliş, bilimsel gelişim, uyumlu toplum ve uyumlu dünya" ilkeleri Tianxia kuramı tarafından esas alınarak belirlenmiştir. Çinli akademisyenlere göre, Batı'nın bilim, teknoloji ve ekonomik alandaki üstünlüğü Batılı güçlerin küresel baskıyı sürdürmelerine hizmet edip dünya toplumunun kültürel farklılıklarıyla hep birlikte yaşama, gelişme ve kalkınmasına engel olmaktadır.²⁶ Batılı güçlerin kendi içerisinde yaşadığı güven bunalımı karşısında yekpare bir duruş sergilemeye devam eden Çin, mevcut düzen içerisinde aykırı davranışlardan kaçınmakta, uluslararası istikrarı bozacak girişimlerden uzak durmakta ve sistem içerisindeki barışçıl yükselişini sürdürmektedir. Çin'in uluslararası sistem içerisinde artan yumuşak güç söylemleri, benimsediği politikalar ve tarihten günümüze kadar olan süreç içerisinde yürüttüğü savunmacı dış politika anlayışı realist düşünceye karşı oluşturulmuştur.²⁷

Kazan-kazan ilkesi çerçevesinde gelişimini sürdüren Çin, gelişmekte olan ülkeler ile işbirliğini ilerletmekte ve karşılıklı fayda prensibini devam ettirmektedir. Örneğin, ABD'nin Marshall Planı'na benzetilen Kuşak ve Yol Projesi (KYG) ile Çin, enerji altyapı, ulaşım ve ticaret konularını içine alarak Avrupa'dan Asya'yı birbirine bağlayan önemli bir girişimin öncülüğünde bulunmuştur. Çin yönetimi, Kuşak ve Yol Projesi (KYG) adlı mega proje ile altyapıyı geliştirerek ekonomik entegrasyonu artırmayı; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını kara ve deniz yoluyla

²⁵ Pekcan, Cemre, (2010). "Konfüçyüs Öğretisinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arasında Çin -ABD ilişkileri ", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,72 (4),2010,s15

²⁶ Cheng, Joseph Y. S. "Convincing the World of China's Tradition to Pursue Universal Harmony", Journal of Chinese Political Science, Cilt 17, No.2.2012,s.168.

²⁷ Huiyun Feng, "Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, Leadership and War, Asian Security Studies", Ed.: Sumit Ganguly, Andrew Scobell, Routledge, New York, 2007

birleştirmeyi ve ticaret ağını genişletmeyi hedefleyen uzun vadeli bir yatırım projesidir. Çin'in dünyada yatırım ve üretim imkânlarını genişletmesine olanak sağlayan KYG girişimi, Çin'in aynı zamanda dünya üzerindeki etki ve nüfuz alanını genişletmesinde ve bölge ülkeler üzerinde daha fazla söz sahibi olmasında önemli bir girişim modelidir. ABD kendi girişimiyle inşa ettiği uluslararası örgütlere karşı bir tavır almaya yönelirken, Çin bölgesel örgütler ve alternatif kuruluşlar aracılığıyla küresel ekonomi içerisinde daha etkin bir güç olmak için kendisine fırsat yaratmıştır. Örneğin, Çin Bölgesel Ekonomik İşbirliği (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) gibi mega serbest ticaret anlaşmalarının içerisinde yer alarak bölgeselleşme sürecinin ekonomik bütünleşme ayağını iyi bir şekilde yönetmektedir. Çin'in, ABD'nin en yakın müttefik ülkeleri olan AB ile kurduğu ekonomik işbirliği anlaşmaları, yeşil enerji alanında yürüttüğü projeleri ve alt yapı girişimleri Avrupa kıtası üzerinde finansal projeler aracılığıyla siyasi varlığını arttırma yönünde önemli avantajlar sunmaktadır.

Çin bölgesel anlamda birçok projede öncü rol oynamaya devam etmektedir. Çin'in, uluslararası kurumlara aktif katılımı, finansal gücü ve 'akıllı güç' politikaları çerçevesinde hareket etmesi, yükselen güçler arasında ayrıcalıklı bir yer edinmesini sağlamıştır.²⁸ Çin'in genişleyen ekonomik gücünün siyasi gücü üzerinde yaratacağı etki de bu kapsamda göz ardı edilemez. Çin'in yumuşak güç politikaları kapsamında küresel yatırımlarını hızla arttırması, dünya görüşü üretebilmesi ve ortak fayda prensibi çerçevesinde hareket etmesi uluslararası sistem içerisinde oynadığı yapıcı rolü ortaya koymaktadır. Çin, uluslararası sistem içerisinde artan gücünün daha fazla temsil edilebilmesi için uluslararası kurumlardaki kural ve süreçleri de kendi çıkarları ile uyumlu olarak değiştirirken, mevcut uluslararası düzene yönelik alternatif girişimler ile küresel güç parametreleri üzerinde bir dönüşüme yol açmayı amaçlamaktadır.

Hegemonik İstikrar Teorisi kapsamında ele alınan kolektif mallar yaklaşımı Charles Kindleberger tarafından ortaya konmuştur. Kolektif mallar yaklaşımına göre küresel dünya düzeninin istikrarı için hegemon

²⁸ M Tüter, "Çin Gücü, Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları," Kopernik Yayınları, ,2018, s.378.

güce ihtiyaç bulunmaktadır, ortak varlıkların devamlılığı, ortak sorunların çözümü ve ortak malların korunmasında hegemon devlet önemli bir rol oynamaktadır. Devletlerin ortak varlıkları korunma, uluslararası sorunları çözüme kavuşturma ve uluslararası istikrar ve barışı koruması gibi önemli görevleri yerine getirebilmek için hegemon olan ülkenin diğer ülkelere göre daha güçlü olması gerekmektedir.²⁹ Özellikle, Trump yönetiminin küresel sorunlar karşısında benimsediği ilgisiz tavır, küresel sorunlar karşısında sorumluluk almaktan kaçınması ve ortak mücadele ruhunu kaybetmesi mevcut düzende var olan imajını olumsuz yönde etkilemiştir. ABD'nin gerileyen gücü karşısında Çin'in özellikle son zamanlarda küresel problem olan COVID-19 pandemisinde küresel sorumlulukları üstlenerek başarılı aşı diplomasisi yürütmüştür, gerekli olan ekipman desteğini ülkelere sağlamış ve yumuşak güç mekanizmalarını devreye sokmuştur.

Çin'in yükselen bir güç olduğunu ancak, diğer güçlerin geçmişte yaptığı gibi güç veya malzeme tedariki yoluyla yükselmeyeceğini, aksine, "yeni bir dünya düzeni" yaratmak yerine, uluslararası normlar ve statüko içerisinde yükselişini ifade eder.³⁰ Savunmacı politikaları ön plana çıkartarak barışçıl yükseliş stratejisini benimseyen Çin, karşılıklı uyum ve işbirliğini vurgu yaparken, diğer devletlerin iç işlerine karışmayacağını, ortak refaha ulaşmayı hedeflediğini söylemlerinde sıkça yer vermektedir. Çin'in yeni dünya düzen arayışını materyal faktörler ile düşünsel faktörlerin etkileşiminin bir ürünü olarak tasarlandığında yapısal bağlamda çok kutupluluğu, ilke ve normlar itibarıyla alternatif ideoloji temelinde bir düzen kurma çabasını ve kurumlar açısından ise paralel kurumsallaşma girişimleri yansıtmaktadır.

Sonuç

Soğuk Savaş döneminde benimsenen geleneksel güvenlik anlayışı "devletlerin güvenliği" temelinde şekillenirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik daha çok "insan güvenliği" temelinde tanımlanmaya başlanmıştır. ABD yönetiminde her başkanın

²⁹ Webb, M. and Krasner, S. "Hegemonic Stability Theory", Cambridge University Press, 1989, s.185

³⁰ Pekcan, 2010, s. 1140

uygulamaya koyduğu stratejilerin farklılık göstermesi ABD dış politikasının süreklilik ve değişim içerisinde olduğunu göstermektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan köklü değişim içerisinde, güvenliğin ve çıkarların sabit olmadığı, süreçler dahilinde ve aktörler çerçevesinde yeniden inşa edilebilen kavramlar olduğu biz kez daha ortaya konmuştur.

ABD sistem içerisindeki mevcut gücünü arttırmak ve daha çok rekabet edebilmek için dış politika kararlarında çıkar prensibine daha fazla yönelirken, Çin ise sistem içerisinde diğer devlet tarafından kolay kabul görmek ve yükselen güçler karşısında mevcut konumunu her geçen gün arttırmak adına değer prensibi çerçevesinde bir dış politika yürütmeye çalışmaktadır. ABD'nin liberal ve inşacı kimliğinin realist temelli kuramlardan daha fazla beslenmeye başlaması sonucunda sistem içerisinde ortaya çıkan güç boşluğu Çin'in lehine sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

11 Eylül terör saldırıları sonucunda ABD gücünün gerilemesiyle yükselişe geçen yeni güçler uluslararası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye ve dönüştürmeye çalışmıştır. Özellikle, Bush dönemiyle ABD'nin artan liberal karşıtı eylemleri liberal dünya düzeni içerisinde önemli bir sorunun varlığını ortaya koymaktadır. ABD "bir ülkenin iç değerleriyle uluslararası değerleri uyumlu olmalıdır" ilkesi çerçevesinde şekillenen dış politika anlayışından vazgeçmesi, müttefikleri ile sorunlarının her geçen gün artması ya da aldığı kararların uluslararası toplum tarafından kınanması dış politikasında yaşanan köklü değişimlerin göstergesidir. ABD'nin 11 Eylül terör olayları sonrasında, uluslararası gelişmeleri açıklamada güç odaklı projeksiyonlarını devreye sokması ve ya güvenleştirme politikalarına söylem ve eylemlerinde daha fazla yer vermesi realist politikalarının daha fazla önem kazandığının göstergesidir. Batı hegemonyal düzeni içerisinde artan askeri operasyonlar, ekonomik krizler ve meşru yönetim algısında yaşanan belirsizlik içe dönük politikaların ön plana çıkmasına ve küresel yönetim üzerindeki sorunların arka plana atılmasına yol açmıştır.

Çin, yeni dünya düzeni arayışını ilkeler, normlar ve kurumlar aracılığıyla inşa ederek küresel aktör olma yolunda ilerleyen bir ülkedir. Çin'in 2008 finansal krizi sonrasında ekonomik büyümesini hızlı bir

şekilde devam ettirebilmesi küresel sisteminin yeniden şekillendirici olması yönünde önemli bir fırsat niteliği oluşturmaktadır. Uluslararası sistemi değiştirebilecek kapasiteye sahip olan Çin, küresel politikalar üzerinde bir dönüşümü sağlayabilmesi için normatif düzen inşasına ve rıza ile yönetim modeline daha fazla önem vermesi gerekmektedir. ABD ve Çin rekabeti kapsamında ortaya konan en önemli çıkarım ise ABD'nin güç ve çıkar odaklı stratejilere daha fazla yönelmesi ortak çözümler bulmayı zorlaştırmış, değerler bütününe zarar vermiş ve ABD yönetiminin meşruluğunun sorgulanmasına yol açmıştır. Uluslararası sistem içerisinde ABD karşısında potansiyel güç olan Çin'in sistem içerisinde statükoyu zorlaştıran eylemleri, iktisadi gelişimi, gelişen güç kapasitesi ve normatif düzene yaptığı vurgu sistem içerisindeki dengeleri değiştirmeye yönelik çabalarını ortaya koymaktadır.

ABD'nin realist kuram kapsamında sistem içerisinde sahip olduğu üstünlüğünü kaybetmeye başlaması, dünyanın geri kalanını peşinden sürükleyecek bir ideal yaratma konusunda sorunlar yaşaması ve mevcut rolünü tek başına sürdürebilecek kapasitesinin zayıflaması mevcut düzen içerisinde değişimi tetiklemiştir. ABD'nin aksine, Çin'in yumuşak ve sert gücün sentezini başarılı bir şekilde yürütmesi ulusal yapı içerisinde aldığı kararları dış politika kararları ile aynı çizgide ilerletmesi ve ortak sorunlar karşısında küresel yönetimin önemli bir paydaşı olması sistem içerisinde daha fazla yer edinmeye başladığını göstermektedir. ABD ile Çin arasındaki yaşanan bu rekabet ilişkisi sistem içerisinde herhangi bir güç geçişine yol açacak mı sorusuna yönelik önemli tartışmalar etkisini sürdürmektedir. Çin mevcut düzende meydan okuyucu bir güç olmak istemediğini, sistem içerisindeki yükselişini "barışçıl gelişim, ortak kazanç ve karşılıklı işbirliği" çerçevesinde devam ettireceğini iddia etmektedir

Bu çalışma, Organski kuramınının güç geçişi teorisi kapsamında, ABD ve Çin arasındaki rekabet analiz ederken, güç geçişi piramidinde baskın gücün karşısında büyük güç olarak tanımlanan Çin yer almaktadır. Uluslararası sistem içerisinde mevcut düzenden memnun olmayan devlet sistemi ya tek başına değiştirmeye ya da diğer memnun olmayan güçler ile beraber koalisyon kurarak değişimi gerçekleştirir. Bu çerçevede, Çin yumuşak güç mekanizmalarını devreye sokarak sistemi tek başına kendi lehine çevirmeye

çalışmaktadır. Örneğin, Çin'in yumuşak güç aracı olan Kuşak ve yol Girişimi kapsamında ekonomik temelli ortaya koyduğu projelerin siyasi zeminde karşılığını bulması teoriden pratiğe dönüşen bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yumuşak gücün sert güce nazaran daha etkili sonuçlar doğurduğu ve yeni dünya düzeninde normatif gücün daha önemli olduğu bu çalışmada ortaya konmuştur. Çin, yeni dünya düzenini inşa ederken yumuşak güç politikalarını öne çıkartarak ödüllendirme, teşvik etme ve ya cezp etme yöntemlerine başvurmuştur. Çin'in ekonomik dayanışma örneği olan Kuşak ve Yol Girişimi, bu projenin finansal altyapısını oluşturan Asya Altyapı ve Yatırım Bankası mevcut düzene yönelik alternatif kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin'in alternatif oluşumlara yönelik artan yatırımları küresel güç mücadelesine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu çalışma kapsamında, uluslararası sistem içerisinde iki devlet arasında rekabetin varlığı ön plana çıkartılmış, gelecekte iki devlet arasında bir güç geçişi yaşanabilme olasılığı yönünde bir çıkarım elde edilmiştir.

Kaynakça

Acharya, A. "The End of The American World Order", New York, Polity Press, 2018.

Bacevich, A. "American Empire: The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy", Cambridge and London, Harvard University Press, 2002 .

Feng, H. "Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, Leadership and War, Asian Security Studies", Ed.: Sumit Ganguly, Andrew Scobell, Routledge, New York, 2007

Fukuyama, F. "The End of History 20 years Later", New Perspectives Quartely, 2003, 31-39.

Gözen, R. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası İlişkiler: Küreselleşme Perspektifi, Liberal Düşünce," Cilt 2, Sayı 7, 1997, s.75.

Ikenberry, G. J. "The Liberal International Order and Its Discontents", Millennium: Journal of International Studies, 38(3): 509-521, 2010, Erişim Adresi: ¹ Muhittin Ataman, "United States of America", Der. Kemal İnat, Wolfgang G. ve Claudio K. "Foreign Policy of States: A Handbook on World Affairs", İstanbul: Tasam Yayınları, 2005, s. 539.

Jack, S. "Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition", Cornell University Press, New York, 1991.

Joseph Y. S. C. Convincing the World of China's Tradition to Pursue Universal Harmony, *Journal of Chinese Political Science*, Cilt 17, No.2,2012.

Kocakenar. M. "Amerikan dış politikasında idealizm realizm ilişkisi: çatışma mı iş birliği mi?", *Tasam Yayınları*,2016

Kissenger, H. "Önleyici Vuruş Stratejisi ve Westfalya'nın Sonu," *NPQ*, c. 6, n. 1, 2004, s. 24.

Kanat, B.K. "Transatlantic Relations in the Age of Donald Trump", *Insight Turkey*,20(3)2018.

Kolasi, K. "Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 68, No. 2,2013,s.174

Lee, N. "Immobility and The Brexit Vote", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, Sayı 11, 2018,s.145. <https://doi.org/10.1177/030.582.9810366477>

Layne, C. "The Unipolar exit: beyond the Pax Americana", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No.2,2011.s.150

NSSAR, "The National Security Strategy of the United States of America", 1991. Erişim Adresi: <https://nssarchive.us/national-security-strategy-1991/>,1991

Pekcan, C. "Konfüçyüs Öğretisinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arasında Çin -ABD ilişkileri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*,72 (4),2010.

Pirinççi, F. "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası" *Alternatif Politika Dergisi*,vol.3,no.1,s.113, 2011.

Extended Abstract

After the end of the Cold War, firewalls experienced between two different blocks in the bipolar structure have reached a new dimension by shifting towards the unipolar structure. In a new world order, the sources of threat to peace are no longer international conflicts, but other major problems that nations cannot fully control. With the elimination of the state-centered threat element, a transition has been made to a new era in which states cannot directly identify their enemies. The security dilemma emerging in this new order has led all actors to approach each other with suspicion and also regional polarizations have increased between states. The change in security perception in the post-Cold War period has revealed the need for securitization policies to gain importance, for problems to emerge from the national level and become an international problem, or for collective defense. The international structure has revealed a world order that is multi-centered, can change according to interests, is based on different groupings and the future is uncertain. The study of this paper is to understand how states reshaped their power in the system according to their own interest. The well known fact that states are strating to turn more towards interest oriented policies rather than value oriented policies in the international system.

In the international system, states rely on their own power components and resources to maintain their existence and protect their own self-interests. The fact that states are in conflict with each other within the system is not due to the nature of man, but due to the anarchic structure of the system. While analyzing the impact of neorealist theory on the international system first of all, it will be clarified with the concepts of power and balance of power, which are its basic assumptions. Neorealist theory comes to the fore with its emphasis on the concept of anarchy, its state-based approach, its skeptical view of cooperation and the importance it attaches to military power. The stability and order provided within the international system deteriorates when the power that dominates the system begins to lose power, or when the weak state gains more power within the system. States should calculate their decisions they

will take about their own futures correctly and use their powers wisely in this direction.

The theory of offensive realism argues that the power capacity of states should be increased to the highest level in order to maintain their existence within the anarchic international system and guarantee their national security. John Mearsheimer, who is the most important representative of offensive realism, argues that the balance of power can vary according to the environment of interests and threats. Offensive realism emphasizes that due to the dangerous nature of the international system, states must conduct revisionist policies in order to survive. The end of the Cold War with the USA victory has given the USA a right to be the only country with a say in global governance. After the Cold War, United States in a unipolar structure hold superpower status in the system. The United States has been a state that directs and shapes the international system within the framework of its own rules and values. In the post-Cold War period, the United States has assumed the role of security of the world with the political interventions. After the Cold War, there has been a transition from a unipolar order to a multipolar structure in which more actors make a voice in the system. While a new world was created under the leadership of the USA, liberal democracy and free market economy were spread to other countries it has undertaken alone or the decisions it has made in military operations.

Although USA gained the superiority in the international system for a while, 9/11 terrorist attacks became the new turning point of the new global system. The tendency of the USA towards hard power has caused it to lose its prestige in the international arena and the normative elements it has built for many years. Moreover, the unilateral military intervention decisions taken by the United States have led to the questioning of its legitimacy, the weakening of its dominant power in the unipolar structure and, with it, accelerated the transition towards a multipolar structure. The economic regression of the USA in the system has increased the discourse that the rising powers can be a substitute power. In the period when the balance of power shifts from the West to the East, the alliance relationship between the states is also being reviewed. The 2008 economic crisis

after the recent recession in western economies to turn itself into an opportunity for the rising countries became more involved in the global economy by implementing economic prescriptions and packages.

Increasing polarization, anti-globalization and increasing protectionism policies in the USA have damaged its role model country in the system. The decline in the country that exports democracy within the US system also negatively affects its superiority in the economic field. According to Christopher Layne who expresses that the American hegemony has come to an end with the excessive expansion of the United States and the weakening of its economic power. In the new world order, with the erosion of the current position of the USA in the system, new actors have started to rise. In addition to that, as the consultation mechanism in the Western alliance has become dysfunctional, EU member states have tended to determine their own future or have attempted to build their own autonomous formations. The fact that Article 5 has become more questionable in NATO provisions, NATO's passive behavior in the face of global problems, the gradual weakening of coordination and harmony between the USA and the EU, and the increasing unilateral practices of the USA have led to a serious weakening of the transatlantic alliance relationship.

On the contrary to USA, China applies different methods and strategies in order to reach legitimate power in the system. In this context, China emerged as a new rival power against the USA, and it started to be questioned whether this rise can cause a change in the international system. China is on its own way to become a role model country in the future with its economic products and successful development policies of about thirty years, with the Asian crisis of 1997 and the economic crisis of 2008, compared to other results, and overcoming it more successfully. The ongoing rise of China's multifaceted perspective has brought together the perception of building an alternative world order within the international system. It is possible to see the effects of the rise in China's economic power in the accumulation of political, cultural and military power. China is a country that continues to rise within the framework of a "win-win"

policy, without interfering in the internal affairs of other countries within the framework of mutual cooperation, or without a policy of forcibly exporting its own values to other countries. China's good neighborly relations with its border neighbors, its "win-win" policies with developing countries and the mediation role it plays in relations between states have begun to gain great importance in the face of the West's "zero-sum" gain policies. It is clear that a transition is being made towards a new era in which the center of power in the international system shifts from the West to the East. The increasing regional formations of the great powers in the Asian continent, their tendency to form coalitions and the balancing mechanisms they carry out show that Asia, namely the "East", has risen to a central position again. China has made a great contribution to the development of the Asian continent by realizing the largest economic growth in the global system. China remains a country that plays a key role in the transition of power and the balancing of global power. The perception of threat felt by the United States towards the rise of China has led to the deterioration of the current stability within the system and states to build security-based policies by remaining in a security dilemma. Besides that, China's expansion of its spheres of influence at the regional level leads to a narrowing of the United States' ability to influence other countries. In addition, the increasing influence of Chinese economic power on the parameters of political power, the contribution of its expansionist policies to the construction of global power and the decreasing role of existing power in the system constitute the foundations of systemic transformation. In summary, while the social, economic, political or class struggle in the USA makes it difficult to fulfill its responsibilities within the system, it once again reveals the transformative effect of its internal problems on structural/systemic problems. While the radical reforms that China is trying to build within the scope of peaceful policies accelerate the decline of the relative power of the board, they also pave the way for structural changes. According to "power transition theory", which was introduced by A.F.G. Organski, focus on the increasing competition based policies between the USA and China and the acceleration of the power race accelerated the process towards the trade war, restrictive interventions towards the free market came to the fore and the free

liberal economic model began to decline. China's unconditional assistance towards becoming a superior power, infrastructure projects, cooperation carried out within the framework of the win-win principle and the understanding of common benefit adopted by China at the point of meeting mutual needs indicate that it is moving in a different way from the path followed by the United States. While China bases its cooperation on meeting the needs by making infrastructure resource agreements with developing countries, the USA tries to protect its hegemony by universalizing liberal democracy in other countries, changing the regimes of the states, or by introducing the components of threat and coercion. In this study, the changing dynamics of the international system, the increasing importance of the state-centered security perception, the increasing effect of expansionist policies in the system are examined on the basis of the competition between the USA and China. This study aims to highlight the arguments made against China, which cannot see the impact of the increasing competition between the USA and China on global politics, in the international system, and to reveal the fact that the interest-oriented power projection is still valid today.